

Eedboek van het kapittel van St. Marie te Utrecht

Evangelistarium

Noord-Duitsland, bisdom Bremen, ca. 1000-1050; 16de-eeuwse toevoegingen van Jan Gozewijnsz van Ameronghen Latijn, perk., i+21;+98 (incompl.)+i f., 214 x 157 (160 x 105) mm, 1 kol., 26 r., Karolingische minuskel, 1 sierblad-zijde (tenminste 3 ontbreken), 10 grote en talrijke kleinere versierde initialen met bladvormen en dierfiguren, vroeg 16de-eeuwse boekband
BMH h 9

Het handschrift bevat een evangelistarium met de lezingen uit de evangeliën in liturgische volgorde. Voorin het boek zijn enkele bladen met eedformules toegevoegd, waaruit blijkt dat het handschrift behoorde tot het kapittel van St. Marie in Utrecht. Hoe en wanneer het hier terecht is gekomen, is niet bekend.

De tekst is geschreven in een regelmatige Karolingische minuskel uit de eerste helft van de 11de eeuw. Het boek is veel kleiner van formaat dan de hiervoor beschreven evangelistaria en is waarschijnlijk niet gemaakt om eruit voor te lezen. Wat betreft de stijl van de versierde initialen sluit de decoratie nauw aan bij werk uit St. Gallen. Helaas is voor de verf van de initialen, met name op het openingsblad van het evangelie van Mattheus (f. 22^v), een zilverlegering gebruikt waarin materiaal (misschien ijzer

of koper) is verwerkt dat zich in het blad heeft ingevreten, waardoor het perkament van dit sierblad ernstig aangetast is. De andere sierbladen zijn verloren gegaan.

In de tekst van het Eigen der Heiligen valt het feest van Marianus en Florianus op, die samen op 3 november direct na Allerheiligen vereerd worden, niet in Utrecht, maar wel in het bisdom Bremen (f. 109^v).³² Opvallend is ook dat de namen van Willibrordus, Bonifatius en anderen ontbreken. Het boek is dan ook vermoedelijk niet voor Utrechts gebruik gemaakt en zal, ook gezien de stijl der decoratie, afkomstig zijn uit een Duits scriptorium. In Noord-Duitsland, in Verden en het meer zuidelijk gelegen Minden, waren in deze periode scriptoria actief die sterk beïnvloed zijn door werk uit Zuidduitse ateliers. Interessant is dat een gelijktijdige hand bij lezingen van een aantal feestdagen in de marge de beginwoorden van de introitus met bijbehorend muzieknoten heeft geschreven. Als de datering van het handschrift juist is, is dit het oudste voorbeeld van muzieknotatie in de collectie van Het Catharijneconvent.

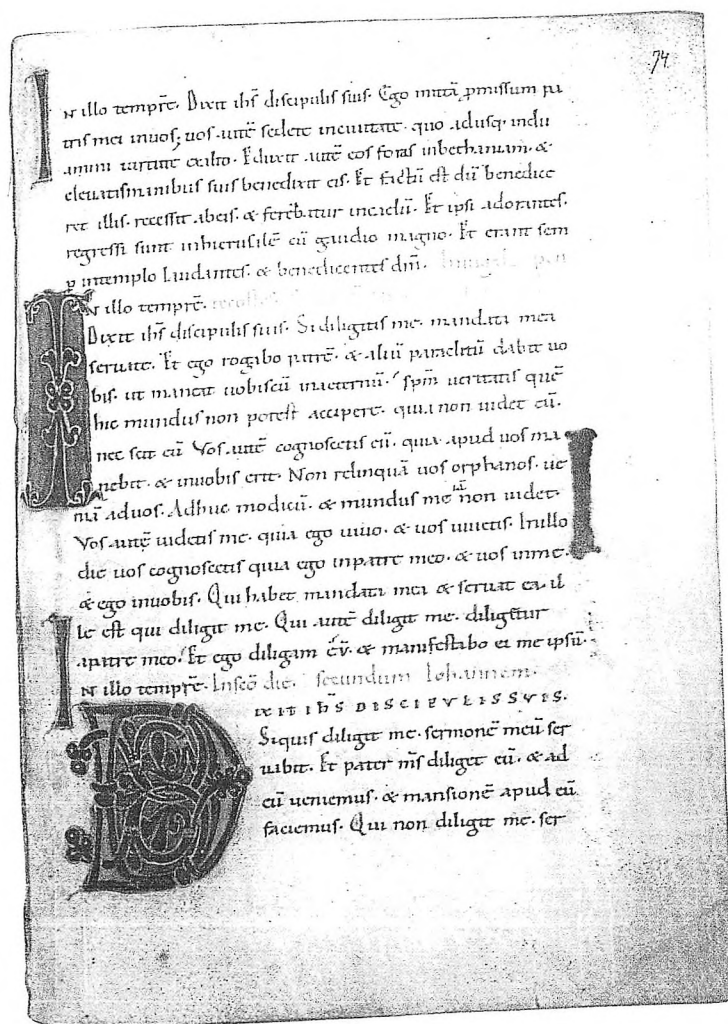
Aangezien het handschrift als eedboek heeft gefunctioneerd, zal het in het Utrechtse kapittel als een bijzonder boek beschouwd zijn. Indien het handschrift zelf hierover gegevens heeft bevat, zijn deze verloren gegaan, wellicht bij het herbinden aan het begin van de 16de eeuw, toen met de oude band ook de schutbladen zijn vervangen en de eedformules zijn toegevoegd. Deze formules hebben betrekking op verschillende ambten binnen het kapittel, zoals dat van kanunnik, aartsdiaken, schrijver en bode, en zijn van de hand van Jan Gozewijnsz van Ameronghen, notaris en bode van St. Marie (ca. 1520-1539).³³ Misschien is het handschrift een geschenk geweest aan de kerk van St. Marie, die in 1081 in opdracht van keizer Hendrik IV werd gebouwd door bisschop Koenraad. Koor en transept werden in 1099 gewijd.

De oude boeken van het kapittel van St. Marie vormen nog steeds een bijzondere collectie die een grondige studie zeker waard zijn. Zo is er nog een kroniek over de jaren 539-1138, met een voortzetting tot 1303.³⁴ De Utrechtse Universiteitsbibliotheek bewaart twee evangelistaria met eedformules, de een van het kapittel van St. Pieter, de ander van het kapittel van St. Jan.³⁵

Herkomst: 1871, Nes aan de Amstel, parochiekerk van Nes en Swaluwenbuurt aan Haarlem. BMH (inv. nr. 221); 1976, Utrecht, RMCC

Lit.: Utrecht 1988, nr. 77

Kruitwagen 1913, nr. 9



Drie keer *In illo tempore*. Bladzijde met initialen in goud en zilver, rood omlijnd, met onder andere de lezing voor de vigilie voor Pinksteren (f. 74^v)

In illo tempore: initiaal bij het begin van de evangeliëlezing voor een feest van Petrus in het Eigen der Heiligen. In fel oranje-rode omlijning is een katachtig dier afgebeeld, bijtend in een rank (f. 104^v).



Uitgeverij Waanders b.v., Zwolle

ISBN 90-6630-411-1